

Integracja oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych w katechezie szkolnej

Sobór Watykański II podkreślił, że prawdziwe „wychowanie zdąża do kształtowania osoby ludzkiej w kierunku celu jej ostatecznego, a równocześnie do dobra społeczności, których człowiek jest członkiem i w których obowiązkach, gdy dorośnie będzie brał udział” (DWCH 1). Dlatego wychowanie w szkole „tak należy dziś prowadzić, by formowało mężczyzn i kobiety, którzy nie tylko byliby wykształceni, ale też wielkoduszni” (KDK 31). Ważne jest, aby szkoła w swoich oddziaływaniach dydaktyczno-wychowawczych odnosiła się do koncepcji integralnego wychowania człowieka w jego personalistyczno-chrześcijańskim rozumieniu¹. Tylko wtedy wychowanie będzie „prowadzić do swoistego obdarzania człowieczeństwem”². Słuszny jest zatem wniosek, że każdy człowiek, uczestnicząc w życiu określonego środowiska społecznego, jest od niego uzależniony i równocześnie sam je kształtuje. Stanowi ono dla człowieka źródło aktywnej i twórczej działalności. Częścią środowiska społecznego jest środowisko wychowawcze, dla którego podstawą jest rodzina i szkoła. Tworzą go poszczególne osoby wpływające na rozwój psychiki i kształtowanie się osobowości dzieci i młodzieży. Na przebieg rozwoju dziecka wpływają kontakty społeczne nawiązywane w szkole, udział w zajęciach pozalekcyjnych i lekcyjnych, uczestnictwo w działalności organizacji dziecięcych i młodzieżowych

oraz instytucji kulturalno-oświatowych. Szkoła ponosi odpowiedzialność za młode pokolenie, za poziom jego wychowania i jest pierwszą instytucją, której rygorom musi podlegać. Struktura i organizacja szkoły zależą od przyjętych założeń oraz celów nauczania i wychowania. W każdej szkole uczeń – wychowanek poszerza zasób indywidualnych doświadczeń, zdobywając wiedzę oraz kształtując normy i wzory zachowania. Szkoła wychowuje w sposób zamierzony, ukierunkowany na określone cele, wykorzystując wiedzę i doświadczenie pedagogiczne nauczycieli.

1. Zadania dydaktyczno-edukacyjne szkoły

W szkole dokonują się procesy edukacyjne kształtujące osobowość dzieci i młodzieży. Kontakty koleżeńskie i przebywanie z wychowawcami na lekcjach i poza lekcjami powoduje powstawanie bądź pogłębianie zainteresowań, kształtowanie się poglądów i przekonań. Każde dziecko, stając się uczniem, wchodzi w kontakt z rówieśnikami, nauczycielami i innymi pracownikami szkoły. Przystosowując się do nowego środowiska, musi poznać i podporządkować się zasadom postępowania obowiązującym w szkole. Przez to uczy się dokonywania wyborów i wartościowania. Najważniejsze dla prawidłowego rozwoju społeczno-moralnego

¹ Por. A. Maj, *Szkolnictwo katolickie w III RP (1989-2001). Status i rozwój w okresie przemian oświatowych*, Warszawa 2002, s. 59.

² Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona podczas Mszy św. Łowicz, 14 czerwca 1999 r.*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/homilie/lowicz_14061999.html, z dn. 13.02.2015.

dziecka są wzory zachowania i wartości uznane za najważniejsze przez rodzinę i szkołę. Wówczas dziecko może ufać dorosłym i jeśli ich zaakceptuje, to zaakceptuje także reguły zachowania, normy moralne i wartości, które mu wpajają. Natomiast, jeśli dorośli nie są zgodni w wartościowaniu moralnym, prowadzi to najczęściej do zagubienia się dziecka w systemie norm i wartości oraz do zachowań kompromisowych i konformistycznych.

Najwięcej uwagi w procesie edukacji szkolnej poświęca się potrzebom intelektualnym. Cały system szkolny nastawiony jest bowiem na przekazywanie wiedzy i kształcenie określonych umiejętności. Temu celowi służy między innymi wystrój sal szkolnych, który ma kierować uwagę ucznia na ogromne możliwości ludzkiego umysłu, budzić zainteresowania wiedzą, skłaniać do myślenia i zachęcać do poznawania świata. W szkole powinny być też zaspokajane potrzeby społeczne. W tym celu tworzone są wspólnoty uczniowskie czy grupy koleżeńskie, które dążą do osiągania wspólnych celów. Chodzi o to, aby każdy uczeń znalazł oparcie w grupie rówieśniczej. Aby szkoła mogła być twórczym środowiskiem wychowawczym, który kształtuje osobowość dziecka, musi sprostać stawianym jej wymaganiom i zadaniom³.

I. Jundziłł ujmuje główne zadania środowiska szkolnego w trzy grupy problemów: przygotowanie wychowanków do życia w świecie wciąż zmieniającej się cywilizacji i nowych stosunków międzyludzkich, wdrażanie do demokratycznych form życia zbiorowego, oraz przyswajanie przez uczniów zasad moralności opartej na wartościach ogólnoludzkich. Pierwsza grupa zadań,

zdaniami autorki, dotyczy takiego kształcenia, które nie pretenduje do przekazywania uczniom i zapamiętania przez nich encyklopedycznej wiedzy, ale uczy samodzielnego myślenia, racjonalnej organizacji pracy i środowiska życia w taki sposób, aby w pełni korzystać z rozwijającej się cywilizacji i wraść w kulturę narodową i ogólnoludzką. Drugim ważnym celem stojącym przed szkołą jest przygotowanie swoich podopiecznych do życia w warunkach demokracji. Można to osiągnąć przez organizację pracy i życia w szkole. Zbiorowość szkolną tworzą nauczyciele, uczniowie, ich rodzice i cała infrastruktura. Każdy jest ważny dla prawidłowego działania szkoły i powinien funkcjonować na zasadzie ścisłej współpracy, respektując wzajemnie swoje prawa i obowiązki. Przeciąg grupy zadań realizowanych przez szkołę odnosi się do wychowania moralnego. W ogólnoludzkiej moralności największą uwagę przypisuje się godności człowieka, potrzebie otwarcia jednostki na sprawy innych ludzi, zdolności empatii i obcowania z ludźmi na zasadach współdziałania i wspólnoty przeżywania. Dlatego w szkole powinno się tworzyć atmosferę życzliwych interakcji między wychowawcami i wychowanymi oraz między rówieśnikami⁴.

Biorąc pod uwagę zadania stojące przed szkołą, trudno nie zauważyć, że szkoła pozostaje jedną z zasadniczych form oddziaływania wychowawczego na dzieci i młodzież. W niektórych społeczeństwach istniały i istnieją nadal systemy polityczne całkowicie usuwające religię z życia społecznego i zabraniające nauczania religii w szkole. W takiej sytuacji znajdowała się również szkoła w Polsce w latach 1945-1989, która była

³ Por. Z. Skórny, *Psychologia wychowawcza dla nauczycieli*, Warszawa 1992, s. 33-38; J. Stala, *Współpraca rodziny, szkoły i parafii w dziele wychowania*, w: *Dydaktyka katechezy*, red. J. Stala, Tarnów 2004, cz. I, s. 340-349; M. Przetacznik-Gierowska, G. Makiełło-Jarża, *Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego*, Warszawa 1992, s. 314.

⁴ Por. I. Jundziłł, *Dziecko – ofiara przemocy*, Warszawa 1993, s. 96-98.

w służbie władzy i państwa. Miała jasno określony program, zawarty w uchwałach kolejnych zjazdów partii czy też formułowany przez konferencje ministrów oświaty krajów socjalistycznych. Wykonawcą tych uchwał był nauczyciel-urzędnik lub funkcjonariusz państwowy, wspierany przez aparat partyjny, kierownictwo szkoły i socjalistyczną pedagogikę, która miała odpowiadać na pytanie, jak realizować z góry założone cele. Taka „upraktyczniona” pedagogika miała znaleźć metodę, która umożliwi realizację ogólnych wytycznych. Tę fundamentalną ideę wpojono ogromnej rzeszy polskich nauczycieli, którzy nawet nie zastanawiali się nad tym ukrytym programem.

Nowy system oświatowy w Polsce przywraca właściwą rangę wychowaniu szkolnemu, stawiając ucznia i jego wszechstronny rozwój osobowy (w wymiarze intelektualnym, psychicznym, społecznym, zdrowotnym, estetycznym, moralnym, duchowym) w centrum nauczania w ramach działań szkoły. Punktem centralnym edukacji staje się uczeń i jego wszechstronny rozwój. Obok nauczania i kształcenia umiejętności pojawia się wychowanie, które zostaje uznane za równorzędny wymiar pracy edukacyjnej nauczyciela. Zadania nauczyciela są komplementarne: a) wychowanie jest wymiarem pracy edukacyjnej, a nie wyizolowanym zadaniem; b) każdy nauczyciel jest wychowawcą w każdej chwili swojej pracy edukacyjnej. Można mówić o jego dzieleniu się z wychowankiem światem właściwych doświadczeń związanych z uznawanymi wartościami. Dlatego być dojrzałym wychowawcą oznacza być czytelnym w wychowaniu poprzez wartości, które się prezentuje. Wychowanek jest wnikliwym i czułym obserwatorem. Każdy fałsz, zakłamanie może spowodować

utrata zaufania. Zatem autentyczność wychowawcy, zgodność z samym sobą i z wartościami staje się istotnym wymogiem w procesie wychowania. Autentyczność przejawia się w postępowaniu nacechowanym szczerością i spontanicznością⁵.

2. Zadania wychowawcze katechezy szkolnej

Zadaniem katechezy jest włączenie się w realizację założeń szkoły przez integrowanie treści kształcenia religijnego z treściami innych przedmiotów szkolnych. Katecheza ma specyficzne zadania, które dotyczą wychowania i kształcenia i dlatego powinna prowadzić nie tylko do poznania chrześcijaństwa, lecz przede wszystkim do umiłowania Boga i przylgnięcia do Niego. Stanowi to również ważny element kształtowania odpowiedzialnych postaw uczniów i integracji ich osobowości. Do zadań szkoły należy również kształcenie, czyli wyposażenie ucznia w odpowiednią wiedzę, które dokona się poprzez usunięcie nadmiaru encyklopedycznych wiadomości. To ma pomóc w pozyskiwaniu wiadomości oraz rozwijać samodzielne myślenie i umiejętność ich wykorzystania. W ten sposób katecheza daje uczniowi klucz do odpowiednich wyborów w postaci zasad i podstawowej wiedzy niezbędnej w ich rozwiązaniu (por. CT 30, DOK 44). Katechizacja wpisuje się w realizację zadań wychowawczych i dydaktycznych szkoły. Dla dobra uczniów szkoła i Kościół muszą skorelować swoje wysiłki na polu kształcenia. W szkole powinno wypełniać się zarówno zadania postawione przez Kościół, jak i wybrane cele wyznaczone przez szkołę. Nauczanie szkolne powinno podejmować wszystkie funkcje katechezy w zakresie: kształcenia,

⁵ Por. H. Wrońska, *Katecheza podstawowym zadaniem Kościoła*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 37 (1990), z. 6, s. 52; J. Stala, *Współpraca...*, s. 350-352.

wychowania i wtajemniczenia, wiązać się ze wszystkimi działaniami katechetyczno-ewangelizacyjnymi Kościoła oraz być pogłębieniem intelektualnym i przygotowaniem do katechezy inicjacyjnej prowadzonej w ramach parafii. Spełniając to, szkoła staje się jednym z miejsc pracy duszpasterskiej Kościoła. Uwzględniając ludzką egzystencję oraz ciągłe przeobrażenia kulturowe, którym podlegają katechizowani, coraz częściej w teoretycznych i praktycznych analizach dotyczących szkolnego nauczania religii zwraca się uwagę nie tyle na przekaz informacji, co na przygotowanie uczniów do samodzielnego, rozumnego i krytycznego korzystania z rozmaitych źródeł wiedzy. Postuluje się konfrontację poznawanych treści religijnych i prawd wiary z życiem oraz podejmowania na ich podstawie własnych decyzji⁶. Nie tylko wiedza teologiczna i pedagogiczna nauczyciela, ale także jego otwartość na doświadczenia i umiejętności ich wykorzystania w toku zajęć katechetycznych czyni katechezę interesującą, a jednocześnie sprawia, że wiara i życie codzienne zbliżają się do siebie oraz w pewnej mierze nakładają. W związku z tym od katechety wymaga się takiej organizacji procesu nauczania, która służy zaangażowaniu wszystkich sfer osobowości ucznia.

Potrzebna jest również integracja środowisk katechetycznych, gdyż są one nie tylko miejscami, gdzie realizowana jest misja głoszenia słowa, lecz także ich klimat wpływa na kształtowanie dojrzałej wiary. Dlatego jest rzeczą ważną, aby środowiska te współdziałały ze sobą w formowaniu chrześcijańskiej postawy. Ta współpraca dokonuje się na zasadzie „krążenia wartości”, co oznacza, że istnieje pewna ciągłość przeżycia religijnego. Kościół, świadomy swej

odpowiedzialności za katechezę, powinien ułatwiać współpracę oraz dbać o zbieżność i ciągłość zasadniczego kierunku oddziaływania wychowawczego. Ukazując katechezę jako podstawowe zadanie Kościoła, podkreśla się, że dla człowieka pragnącego pogłębić swoją wiarę i relacje osobowe z Chrystusem, jest ona istotnym sposobem spotkania się z Nim. Jako forma posługi słowa służy odkrywaniu i zarazem doskonaleniu więzi. Jest prawem i obowiązkiem, zadaniem pierwszorzędym, zgodnie z otrzymanym charyzmatem i pełnioną funkcją. Doświadczenie to jawi się nie tylko jako jednostkowe, ale jako społeczne, eklezjalne, gdyż cały Kościół jest wezwany, by katechizować, a równocześnie jest zobowiązany, by wciąż pogłębiać swoją wiarę. Działalność duszpasterska i katechetyczna dotycząca dzieci i młodzieży jest w zasadzie przedłużeniem i uzupełnieniem tego, co powinna przekazać rodzina. Ponieważ jednak rodzina, jako społeczność dynamiczna, ulega przemianom, które – zdaniem Soboru Watykańskiego II – mogą okazać się niebezpieczne dla rozwoju w wierze przyszłych pokoleń (por. KDK 47), stąd nieodzowną jest troska Kościoła o porozumienie się z nią, kontakt i współpracę w dziedzinie formacji religijnej młodego pokolenia. „Kościół... buduje się wtedy, gdy wspomaga się rodziców we właściwym wypełnianiu ich zadań” (DCG 78). Dlatego też każde ze środowisk wychowawczych (rodzina, szkoła, parafia) ma prawo do zachowania autonomii i do realizacji własnych celów, związanych wszakże z aktualizacją dobra wychowanka. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* zwraca uwagę na wzajemną relację, jaka zachodzi pomiędzy katechezą w szkole i katechezą parafialną, ponieważ obydwie

⁶ Por. A. Offmański, *Katechizowany podmiotem przemian kulturowych w nauce w szkole*, w: *Dzisiejszy katechizowany. Stan aktualny i wyzwania*, red. J. Stala, 2002, s. 15-17; J. Michalski, *Edukacja i religia jako źródła rozwoju egzystencjalno-kognitywnego. Studium hermeneutyczno-krytyczne*, Toruń 2004, s. 202.

działania są głęboko uzależnione od siebie i wraz z chrześcijańskim wychowaniem rodzinnym okazują się podstawowymi dla formacji dzieci i młodzieży (por. DOK 60).

Każde ze środowisk wychowawczych jest doświadczane przez problemy, jakie wiążą się ze współczesnymi niebezpieczeństwami dla wychowania w ogólności, a wychowania religijnego w szczególności⁷. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* wymienia zasadniczo trzy grupy niebezpieczeństw, jakie grożą wychowaniu religijnemu:

- trudności właściwe dla całego wychowania moralnego, związane z upadkiem autorytetów, relatywizacją wartości, kryzysem wokół zagadnienia prawdy;

- redukowanie wychowania do wykształcenia;

- redukowanie katechezy i nauczania religii do funkcji wychowawczej, a przez to odrywanie katechezy od prawdy, która wychowawczo motywuje (por. DOK 40-42).

Powyższe niebezpieczeństwa mogą być przedmiotem dialogu rodziny, szkoły i Kościoła. Każdemu ze środowisk wychowawczych zależy najpierw na tym, by wychowanie moralne było skuteczne. Skuteczność tego wychowania jest, skutkiem przyjęcia pewnych założeń filozoficznych. Dialog powinien dotyczyć tych właśnie fundamentów i odpowiedzieć na pytania, kim jest człowiek, ku czemu zmierza, jakie jest jego powołanie i na czym opiera się jego godność, jakie jest miejsce prawdy w życiu człowieka. Odpowiedź na te pytania wpływa na teorię pedagogiczną oraz praktykę postrzegania i rozwiązywania

problemów wychowawczych zarówno przez rodzinę, jak i szkołę. Zdarza się także, że przenika ono do Kościoła. Nakłada to na Kościół szczególną odpowiedzialność stawania w obronie prawdy w tych fundamentalnych kwestiach. Utrudnia to niekiedy współpracę, ale może pogłębiać dialog. W żadnej sytuacji Kościół nie może się wyrzec obrony prawdy i godności człowieka w dialogu z rodziną i szkołą.

Katechizacja, jako systematyczna, celowa i zorganizowana czynność edukacyjna, jest działaniem eklezjalnym poprzez misję katechetyczną Kościoła, którą katecheta otrzymuje od biskupa. Wpisuje się w „wielkie dzieło, którego zadaniem jest doprowadzić człowieka do tego, by był blisko Jezusa, by do Niego przylgnął”⁸ i dawał o Nim świadectwo we własnym środowisku. Jest ona powiązana ze wszystkimi działaniami katechetycznymi Kościoła, szczególnie z różnymi formami ewangelizacji, tj. z preewangelizacją, nową ewangelizacją i z katechezą ewangelizacyjną. Dlatego nauczanie religii w szkole powinno, w miarę możliwości, wypełniać wszystkie funkcje katechezy, zwłaszcza w zakresie nauczania i wychowania oraz być pogłębieniem rozwoju intelektualnego i przygotowaniem do katechezy inicjacyjnej prowadzonej w parafii. W tym sensie szkolne lekcje religii powinny integrować środowiska wychowawcze, a więc rodzinę i parafię⁹. Zadania postawione katechezie przez Kościół koncentrują się wokół wychowania chrześcijańskiego i przekazywania nauki wiary (por. PDK 83). Natomiast zadania postawione przez szkołę wiążą się z „wbudowaniem katechezy

⁷ Por. H. Wrońska, *Katecheza podstawowym...*, s. 54; J. Stala, *Współpraca...*, s. 367-370.

⁸ P. Tomasiak, *Lekcja religii Katolickiej: wybór między dwiema skrajnościami*, „Katecheta” 43 (1999), nr 7-8, s. 94.

⁹ Por. R. Murawski, *Ewangelizacyjny charakter katechezy*, „Ateneum Kapłańskie” 84 (1992), z. 2, s. 184; G. Puchalski, *Perspektywy nowej ewangelizacji w nauczaniu Jana Pawła II*, „Studia Elbląskie” 3 (2001), s. 231-243; J. Szpet, *Ewangelizacyjny wymiar szkolnych lekcji religii*, w: *Katecheza ewangelizacyjna w rodzinie, parafii, szkole*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2002, s. 185-204.

w swoistą strukturę szkoły¹⁰. Chodzi tu o wybór spośród celów i zadań szkoły takich, które niosą ze sobą podstawowe wartości etyczne i moralne. Katecheci powinni również włączać się w proces rozwijania krytycznych i twórczych zdolności wychowanków, aby w ten sposób przygotować ich do aktywnego zaangażowania w życie społeczeństwa demokratycznego i podjęcia za nie odpowiedzialności¹¹.

W wychowaniu rodzinnym, szkolnym czy innych środowiskach wychowawczy dialog będzie polegał na ukazywaniu prawdy, iż wychowanie opiera się na kształceniu nie tylko umiejętności, ale na edukacji prawdziwie humanistycznej. W ten dialog szkoła wychowująca, Kościół, i duża część rodzin mogą wnieść cenny wkład wynikający z doświadczenia. We współczesnym świecie istnieją także zagrożenia dotyczące wprost nauczania religii. Przeciwdziałanie temu zagrożeniu przez Kościół oznacza w istocie dowartościowanie prawdy w procesie wychowania. Głoszenie Ewangelii jest głoszeniem prawdy, która ma charakter zbawczy. Potrzebna jest zatem integracja pomiędzy środowiskami wychowawczymi. W dziedzinie wychowania można wskazać na trzy kręgi, z którymi Kościół podejmuje dialog i które z Kościołem podejmują dialog. Najściślejszy krąg stanowią rodziny katolickie, praktykujące. W tym wypadku dialog ten ma szansę przerodzić się w pełną współpracę w bardzo wielu dziedzinach. Do nieco szerszego kręgu należą rodziny niepraktykujące. Mimo pewnych napięć, możliwe jest ustalenie dla dobra człowieka

wielu dziedzin współdziałania. Najszerszy krąg obejmuje rodziny niewierzące lub niekatolickie, których dzieci nie uczęszczają na lekcje religii katolickiej. Katecheta może być im znany jako po prostu dobry wychowawca, a sam dialog może stać się podstawą współdziałania i ważnym narzędziem oceny współpracy między środowiskami wychowawczymi¹².

3. Integracja oddziaływań wychowawczych w szkole

Ojciec Święty Jan Paweł II podkreślał, że „Szkoła musi pomagać młodym w przyswajaniu sobie wartości, tworząc warunki sprzyjające harmonijnemu rozwojowi wszystkich wymiarów ich osobowości – wymiaru fizycznego i duchowego, kulturalnego i społecznego. Spełniając to zadanie, staje u boku rodziny, której podstawowym i niezbywalnym zadaniem jest wychowanie¹³. Wprowadzenie w życie wiary dokonuje się więc w rodzinie, której trud wspiera katechizacja przedszkolna, a następnie szkolna i młodzieżowa. Rola szkoły pozostaje jednak niezastąpiona w zakresie wprowadzania ucznia w kontakty społeczne oraz rozwijania jego wiedzy i umiejętności. Formacja dydaktyczno-wychowawcza w szkole obejmuje więc całe życie człowieka¹⁴. W tym kontekście stwierdzić należy, że „nauczanie religii w szkole pomaga uczniom wierzącym w lepszym zrozumieniu orędzia chrześcijańskiego w odniesieniu do wielkich problemów egzystencjalnych (...) i charakterystycznych dla każdej istoty ludzkiej (...). Uczniowie zaś, którzy

¹⁰ P. Tomasik, *Ewangelizacja – katecheza – nauczanie religii w szkole. Wyjaśnienie podstawowych terminów*, w: *Ewangelizować czy katechizować?*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2002, s. 47.

¹¹ Por. Jan Paweł II, *Szkoła i religia. Przemówienie do kapłanów diecezji rzymskiej*, „L'Osservatore Romano” 4 (1981), s. 14; A. Offmański, *Katechizowany...*, s. 15.

¹² Por. J. Stala, *Współpraca...*, s. 367-370.

¹³ Por. Jan Paweł II, *Anioł Pański 13 IX 1998 r.*, „Biuletyn KAI” nr 37 (1998), s. 23.

¹⁴ Por. M. Włosiński, *Szkolna katecheza w procesie kształcenia i wychowania ucznia w szkole na tle projektu reformy systemu edukacji*, „Katecheta” 9 (1998), s. 29.

poszukują lub doświadczają wątpliwości religijnych, będą mogli odkryć (...), czym właściwie jest wiara w Jezusa Chrystusa, jakie są odpowiedzi, jakich Kościół udziela na ich pytania (...). Jeśli zaś uczniowie są niewierzący, nauczanie (...) nabiera cech misyjnego głoszenia Ewangelii, czyli prowadzenia do wiary" (DOK 75).

Katechizacja jest formą kształtowania uczniów po to, aby poznali Chrystusa. Potrzeba zatem, aby takie środowiska wychowawcze, jak: rodzina, szkoła i parafia pomagały w formowaniu podejścia i postawy wobec Boga i drugiego człowieka. Szczególnie jest to trudne w obecnych czasach, kiedy „kult ciała”, promowanie tzw. „życia bez Boga” bądź pluralizm religijny i tworzenie swoich „bożków” jest na porządku dziennym. Należy podkreślić, że pomimo złożoności społeczności, zróżnicowanej kulturowo, religijnie i światopoglądowo, tradycja chrześcijańska dominuje w większości polskich rodzin¹⁵. Dlatego też potrzeba dojrzałych i odpowiedzialnych postaw wśród rodziców, wychowawców, katechetów i duszpasterzy, którzy swoim życiem i świadectwem pomogą obalić promowane w dzisiejszym świecie wartości i ideały. Muszą oni świadczyć życiem i postępowaniem o Bogu. Jeśli nie będą ludźmi żywej i mocnej wiary, nie rozpalą jej w sercach katechizowanych. Również podkreśla się konieczność kształtowania całego człowieka – charakteru, woli, uczenia od najmłodszych lat dzieci dyscypliny i odpowiedzialności we wszystkich dziedzinach życia. Tylko właściwe ukształtowanie człowieka, otwartego na Boga i innych ludzi, jest gwarancją dobrze przeżywanego

przez niego wiary. Jan Paweł II często podkreślał, że w wychowaniu „chodzi właśnie o to, ażeby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem – o to, ażeby bardziej «był», a nie tylko więcej «miał» – aby więc poprzez wszystko, co «ma», co «posiada», umiał bardziej i pełniej być człowiekiem – to znaczy, ażeby również umiał bardziej «być» nie tylko z «drugimi», ale także i «dla drugih». Wychowanie posiada podstawowe znaczenie dla kształtowania stosunków międzyludzkich i społecznych”¹⁶.

Katecheza szkolna jest miejscem spotkania z Chrystusem i drugim człowiekiem w atmosferze miłości. Ma być przykładem prawdziwego kontaktu osobowego i atmosfery sprzyjającej budowaniu pełnej dojrzałości, co bardzo często uzależnione jest od osobowości rodzica, katechety, wychowawcy. Fundamentem osobowości jest wiara i miłość chrześcijańska. Wiara dzieci i młodzieży jest często uśpiona, pozbawiona głębszych podstaw, niekiedy zawieszona w oczekiwaniu. Dlatego tak bardzo potrzeba na katechezie klimatu szczerości i autentyczności. Zarówno katecheta jak i rodzic powinni pamiętać, że przez swoją postawę mają doprowadzić do kontaktu osobowego katechizowanego z Bogiem, który jest Miłością¹⁷. W tej perspektywie tworzy przestrzeń, w której może dojrzewać i rozwijać się wiara młodego człowieka. W kształtowaniu wiary niezwykle ważną rolę odgrywa współdziałanie środowisk wychowawczych. Istotną jest również wytrwałość w działaniu, przejawiająca się w wysiłku stałej formacji i ciągłego poznawania Boga, a także w konsekwentnym życiu z wiary – takim,

¹⁵ Por. J. Charytański, *Lekcje religii w Europie*, „Ateneum Kapłańskie” 498 (1992) nr 3-4 s. 203-204.

¹⁶ Jan Paweł II, *Przyszłość człowieka zależy od kultury. Przemówienie wygłoszone 2 czerwca 1980 r. w UNESCO*, „Więź” 1980 nr 7-8.

¹⁷ Por. Cz. M. Sondej, *Osobowość katechety i jej wpływ na życie katechizowanych*, w: *Katecheta w szkole*, red. M. Śnieżyński, Kraków 1994, s. 7-23; S. Jackowski, *Osobowość katechety młodzieży*, „Chrześcijanin w świecie” 9 (1977) nr 8-9, s. 102-119.

by myśli, słowa, plany pragnienia i czyny człowieka były konsekwencją spotkania z Chrystusem i świadectwem żywej więzi z Nim. Dlatego, jak wskazywał Jan Paweł II „W rodzinie i w szkole nie może zabraknąć wychowania do szacunku dla życia, dla dobra i piękna. Wszyscy ludzie dobrej woli winni współdziałać w tym wielkim dziele”¹⁸.

Wnioski wychowawcze:

– Program wychowawczy szkoły powinien zawsze mieć charakter personalistyczny. Należy dowartościować podmiotowość ucznia. Zadaniem katechety jest budzić godność wychowanka i odpowiedzialność za otrzymany dar wolności. W wychowaniu powinien nastąpić powrót do personalizmu, czyli widzenia w dziecku człowieka. Ważną rolę spełnia dobrze opracowany i konsekwentnie realizowany program wychowania szkolnego. Personalistyczny program wychowawczy i nowy program nauczania formalnie umożliwia pełniejsze zaangażowanie się katechetów jako nauczycieli-wychowawców.

– Integralność wychowania ma na uwadze całego ucznia, we wszystkich sferach jego osobowości: wychowanie

fizyczne; kształtowanie zdolności spostrzegania i kojarzenia; ukierunkowanie uczuć, emocji; rozwój intelektualny; rozwój moralny; kształcenie woli; rozwój duchowy. Wychowania i wiedzy nie wolno od siebie rozdzielać, gdyż wychowanie musi także posilkować się wiedzą, w której zapisane jest doświadczenie. Wychowanie to także posługiwanie się pewnymi umiejętnościami, poprzez które formuje się swoją osobowość. Nie wolno oddzielać go od wiedzy i umiejętności.

– Należy również połączyć oddziaływanie środowisk wychowawczych: rodziny, szkoły i parafii. Wychowanie powinno zostać oparte na wartościach. Wymaga to od katechetów i wychowawców odpowiedniego przygotowania psychologicznego, pedagogicznego i socjologicznego oraz domaga się dalszego ich dokształcania i doskonalenia pedagogicznego. Program wychowawczy ma zapewnić równowagę między kształceniem a wychowaniem. U podstaw reformy edukacji leży integracja procesu wychowawczego i dydaktycznego. Wychowanie to integralne kształtowanie całej osobowości: zdolności fizycznych, psychicznych, intelektualnych i duchowych¹⁹.

¹⁸ Jan Paweł II, *Przemówienie wygłoszone podczas Liturgii Słowa, Zamość, 12 czerwca 1999 r.*, <http://mateusz.pl/jp99/pp/1999/pp19990612c.htm>, z dn. 19.03.2015.

¹⁹ Por. S. Łabendowicz, *Katecheza w zreformowanej szkole*, w: *Katecheza w szkole w perspektywie 20-lecia*, red. S. Łabendowicz, Radom 2010, s. 103-104.